

dr hab. Edyta Szafranek-Stefaniuk, prof. UE
Wydział Gospodarki Przestrzennej
i Transformacji Regionów
Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach

Recenzja
pracy doktorskiej mgr Wojciecha Ewertowskiego
pt. „Użytkowanie i postrzeganie miejskich przestrzeni publicznych w dwóch miastach
odmiennych kultur – Poznaniu i Glasgow”
napisanej pod kierunkiem dr. hab. Jacka Kotusa, prof. UAM
i promotora pomocniczego dr. hab. Michała Rzeszewskiego, prof. UAM

1. Uwagi ogólne

Recenzowana praca doktorska mgr Wojciecha Ewertowskiego została przygotowana na Wydziale Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Rozprawa liczy 217 stron i obejmuje: Spis treści, Wstęp, pięć tematycznych rozdziałów, Zakończenie, wykaz bibliografii, spisy rzeczy (tabel i rycin), 1 załącznik. Bibliografia zawiera 294 pozycje naukowe, 5 dokumentów źródłowych, 2 akty prawne, 11 źródeł internetowych. W pracy skonstruowano 19 tabel i 29 rycin.

Recenzja ma na celu stwierdzenie, czy przedłożona praca doktorska: stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, dowodzi ogólnej wiedzy teoretycznej Doktoranta w zakresie geografii społeczno-ekonomicznej i gospodarki przestrzennej, a także umiejętności prowadzenia samodzielnie pracy naukowej.

2. Ocena koncepcji i metodyki pracy doktorskiej – cele pracy, pytania badawcze oraz metody badań

Wybór tematu rozprawy doktorskiej uznaję za trafny. Podejmowana problematyka dotyczy miejskich przestrzeni publicznych, które systematycznie zyskują na znaczeniu pełniąc różne funkcje gospodarcze, społeczne i przyrodnicze, a przy tym wzbudzają zainteresowanie różnych grup społecznych. Cechy charakteryzujące dane przestrzenie mają wpływ na ich postrzeganie, a zarazem wpływają na wykorzystanie przez użytkowników. Powoduje to, że istotne staje się świadome i trafne zarządzanie poszczególnymi typami

przestrzeni publicznych oraz stosowanie wiedzy o ich postrzeganiu na potrzeby planowania rozwoju miasta, w tym zaspokajaniu potrzeb mieszkańców czy przedsiębiorców. Jako czynnik determinujący postrzeganie i wykorzystanie badanych przestrzeni Autor rozprawy wskazuje kulturę i ukierunkowuje badania na poznanie związków między tymi dwoma aspektami. To podejście można uznać za wypełnienie luki badawczej, uzupełniającej dotychczasowy dorobek naukowy z zakresu badań nad przestrzeniami publicznymi w miastach, a podjęty problem badawczy zasługuje na prowadzenie pogłębionych studiów teoretycznych i empirycznych.

W kontekście sformułowanego tematu pracy nasuwa się wątpliwość, czy konieczne jest nazywanie badanych przestrzeni publicznych *miejskimi* i wprowadzanie tego określenia do tytułu, skoro są one zlokalizowane w badanych miastach i jest oczywiste, że z tego punktu widzenia takimi są.

Z punktu widzenia oceny rozprawy doktorskiej ważne znaczenie ma jej teza bądź hipoteza, gdyż prowadzone badania powinny dążyć do udowodnienia tezy lub weryfikacji trafności hipotezy badawczej. W niniejszej rozprawie nie wskazano jednak ani tezy, ani hipotezy, co uważam za znaczący mankament.

Zdefiniowane zostały: cel główny, cele szczegółowe i pytania badawcze.

Cel prowadzonych badań Autor sformułował następująco: „*identyfikacja znaczenia przestrzeni publicznych oraz sposobów ich użytkowania w miastach charakteryzujących się odmiennymi warunkami kulturowymi*” (s. 6). To sformułowanie wymaga korekty, gdyż nie w pełni odnosi się do tematu pracy i zagadnień, które podlegały rozpoznaniu naukowemu. Nie wskazano w nim ważnego aspektu prowadzonych badań, jakim jest postrzeganie przestrzeni publicznych. Autor kontekst postrzegania przestrzeni zapowiada w tytule rozprawy, a także stwierdza, że „*...wszelkie definicje przestrzeni publicznej wskazują raczej na pewien normatyw, to czym przestrzeń publiczna powinna być, a nie to czym faktycznie jest*” (s. 63), co wiąże właśnie z jej postrzeganiem przez użytkowników. Ponadto, w mojej opinii, przyjęty cel badań zapowiada jedynie osiągnięcie waloru diagnostycznego, a nie wyjaśniającego, który byłby pożądany w pracy doktorskiej. Zidentyfikowanie prowadzi do wskazania stanu badanego zagadnienia, a nie rozwiązania problemu badawczego, dlatego warto skorygować jego zakres o np. wykazanie związku lub określenie zależności. Dyskusyjnym jest także użycie sformułowania: „*identyfikacja znaczenia...*”, gdyż znaczenie jest raczej oceniane, wyjaśniane. Niezależnie od precyzyjności sformułowanego celu, oznacza on, że badania będą prowadziły do sformułowania szeregu szczegółowych ustaleń dotyczących różnych aspektów

postrzegania i użytkowania przestrzeni publicznych, a lektura rozprawy dowodzi, że w toku badań zostały one wykazane.

Cel główny został zoperacjonalizowany w postaci trzech celów szczegółowych. Są one spójne z celem głównym i przedstawione w logicznej kolejności, aczkolwiek drugi z nich wymaga korekty, gdyż nie wskazano jakie normy będą podlegać identyfikacji. Kluczowym problemem jest jednak to, że cele szczegółowe nie zostały sformułowane z rozróżnieniem na osiągnięcie waloru poznawczego, metodologicznego i aplikacyjnego. Do tak pogrupowanych celów należałoby przyporządkować hipotezy badawcze, których – jak już podkreślałam – nie ma w recenzowanej pracy.

Kolejny element konceptualizacji problemu badawczego stanowią pytania badawcze, które w łącznej liczbie sześciu, przyporządkowano do przyjętych celów szczegółowych. W przypadku ich sformułowania nie dostrzegam istotnych błędów, choć określenia takie jak: „*w jaki sposób mieszkańcy (...) korzystają z przestrzeni publicznych*” (cel szczegółowy 3, s. 6), „*w jaki sposób różnice kulturowe (...) mogą zostać powiązane z różnicami w użytkowaniu przestrzeni*” (cel szczegółowy 6, s. 7) są bardziej typowe dla języka potocznego niż naukowego, a „*jakie zachowania przestrzenne ...*” (cel szczegółowy 5, s. 6) powinno być skorygowane do postaci: *jakie zachowania w przestrzeni*.

Reasumując, przyjęty sposób konceptualizacji pracy w mojej opinii jest niewystarczający, gdyż w odniesieniu do celu głównego nie wskazano żadnej hipotezy/tezy i nie określono, jakie ustalenia badawcze mają stanowić walor poznawczy, metodologiczny i aplikacyjny. Dobrym rozwiązaniem byłoby włączenie tych aspektów do całości koncepcji zaprezentowanej w formie kompleksowego schematu postępowania badawczego (rycina 1, s. 14).

W dalszej kolejności wskazano zakres przestrzenny, czasowy i przedmiotowy badań. Zakres przestrzenny – wybór dwóch miast został uzasadniony w dalszej części pracy w sposób pogłębiony i przekonujący. Nieścisłości ujawniły się w zakresie objaśnienia zakresu czasowego badań, a przede wszystkim zastanawiające jest, czy dane opisujące analizowaną sytuację tylko w latach 2015-2019 są wystarczające, aby uogólnić uzyskane rezultaty badań.

Opis i wyjaśnienie metodyki badawczej zaprezentowano w podrozdziale 1.3 *Metody badawcze i materiały źródłowe*. Odrębnie omówiono podejście badawcze w odniesieniu do analizy źródeł wtórnych i badań bezpośrednich. W przypadku pracy z danymi wtórnymi wskazano tylko jakie analizy przeprowadzono i na podstawie jakiej grupy materiałów źródłowych. Nie jest to wystarczające wyjaśnienie, gdyż nie jest wiadome: jaki był zakres tych analiz, jaka była ich celowość czy jakie konkretnie materiały wykorzystano i czym się

kierowano w ich doborze do badania. Uwaga ta potwierdza się także w stosunku do informacji zawartych w podrozdziale 1.3.2 *Materiały badawcze*, gdzie jedynie wymieniono rodzaje tych źródeł, np. akty prawne dotyczące przestrzeni publicznej czy dokumenty miejskie. Jeśli chodzi o metody badań bezpośrednich, to wykorzystane zostały obserwacje, wywiady kwestionariuszowe i wywiady indywidualne. Dobór metod i technik badania nie budzi zastrzeżeń. Niemniej, zasadne by było omówienie grupy badawczej i okoliczności przeprowadzenia badań, tj. w jakim obszarze prowadzono badania? w jakim czasie? o jakich porach doby czy roku? jakie cechy charakteryzują populację respondentów?. Te wyjaśnienia są ważne z punktu widzenia interpretacji uzyskanych wyników. Podobnie w przypadku wywiadów indywidualnych należało podać, kiedy i w jakich okolicznościach je przeprowadzono, a także jakie są cechy osób, które uczestniczyły w badaniu. Nie wskazano również związku pytań zawartych w wywiadzie z założeniami teoretycznymi przedstawionymi w pierwszych dwóch rozdziałach. W opisie metodyki badań użyteczny byłby model (lub schemat) postępowania badawczego, ze wskazaniem założeń opartych na wnikliwie przeprowadzonym przeglądzie literatury, etapów postępowania i zakładanych osiągnięć badawczych. Uważam, że zasadnym byłoby wyjaśnienie przyjętej metodyki być może w odrębnym rozdziale, co ułatwiłoby - również Autorowi - osadzenie zarówno założeń, jak i uzyskanych wyników badań empirycznych, w świetle tradycji metodologicznej i wybranego paradygmatu nauk społecznych w dyscyplinie geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna. Niezależnie od tego niedostatku, uważam, że zastosowane metody i techniki są poprawne, a uzyskane wyniki są względem siebie komplementarne i pozwalają na formułowanie wniosków końcowych.

3. Ocena struktury i merytorycznej zawartości rozprawy

Rozprawa doktorska ma charakter monograficzny. Stanowi teoretyczno-empiryczne opracowanie, którego ramy i zarys struktury przedstawiono w *Uwagach ogólnych* niniejszej recenzji.

Punktem wyjścia rozprawy jest Wstęp, w którym uzasadniony został wybór tematu pracy, przedstawione cele i pytania badawcze, zakres pracy, obszar badawczy, metody badawcze i materiały źródłowe oraz zarysowana struktura rozprawy. Abstrahując od niedoskonałości wskazanych w poprzedniej części recenzji, tę część pracy oceniam jako kompletną i spójną, napisaną odpowiednio do funkcji i zakresu wprowadzenia.

Kolejne dwa rozdziały mają charakter teoretyczny. Rozdział pierwszy dotyczy kultury jako czynnika oddziaływania na postrzeganie i użytkowanie przestrzeni publicznych. W jego ramach przedstawiono ujęcia definicyjne formułowane w zależności od różnorodności podejść do definiowania kultury oraz kontekstu jej badania, historię badań kulturowych w geografii oraz wpływ kultury na użytkowanie i kształtowanie przestrzeni. Układ i zakres treści oceniam pozytywnie, a jako najistotniejsze zagadnienie w kontekście realizacji badań oceniam podrozdział 2.3. *Wpływ kultury na użytkowanie i kształtowanie przestrzeni*. Rozważania w nim podjęte wskazują na sprzężenia zwrotne między kulturą a przestrzenią i zachowaniami społecznymi, traktując kulturę jako czynnik i rezultat procesów przestrzennych. Drugi z rozdziałów teoretycznych dotyczy problematyki przestrzeni publicznych. Ujęte są w nim następujące zagadnienia: sfera publiczna, geneza i przekształcenia przestrzeni publicznej, pojęcie miejskiej przestrzeni publicznej, rola i znaczenie miejskiej przestrzeni publicznej we współczesnych miastach oraz kryzys i krytyka współczesnej przestrzeni publicznej. Autor szeroko omawia tę problematykę, jednocześnie prowadząc dyskusję nad przytaczanymi treściami i wskazując własne stanowisko.

W obu rozdziałach teoretycznych kolejność omawianych zagadnień jest spójna i logiczna, a warstwa poznawcza tej części pracy jest kluczowa dla rozwiązania problemu badawczego. Ta część pracy doktorskiej jest w wystarczającym stopniu omówiona, nie dostrzegam wyraźnych braków informacyjnych. Pożądane byłoby zakończenie każdego z podrozdziałów syntezą uzyskanych wyników badań literaturowych odnoszącą się wprost do postawionego problemu badawczego oraz do teorii dotyczącej tego zagadnienia, a także prowadzonych badań.

Rozdział trzeci jest prezentacją miast stanowiących studia przypadków dla realizowanego problemu badawczego. Autor przed omówieniem sytuacji w Poznaniu i Glasgow porównuje warunki kulturowe związane z użytkowaniem przestrzeni publicznych w Polsce i Wielkiej Brytanii na podstawie modelu Hofstede. Wątek ten ma stanowić tło dla rozwinięcia analiz szczegółowych dotyczących badanych miast, przy czym dotyczy tylko postaw społecznych ocenionych wg modelu, i to tylko wybranych postaw: cyt. „*W niniejszym rozdziale przedstawiono opis cech typowych dla społeczności, w których występują wysokie lub niskie wartości konkretnego wymiaru*” (s. 85). Sądzę, że większą wartością poznawczą miałyby przedstawienie sytuacji w zakresie wszystkich cech, kierując tę analizę na wykazanie podobieństw i różnic kulturowych w obu krajach w szerszym zakresie. Ponadto warto tę część pracy wzbogacić o analizę porównawczą innych uwarunkowań wpływających na użytkowanie przestrzeni publicznych w obu krajach, a jednocześnie uwzględniających

kontekst kulturowy. Kolejne części tego rozdziału stanowią prezentację pojmowania przestrzeni publicznych w polityce rozwoju każdego z badanych miast. Proponuję zatem korektę tytułu rozdziału 4.2. *Przestrzeń publiczna w dokumentach planistycznych* na *Przestrzeń publiczna w polityce rozwoju miast, lub Przestrzeń publiczna jako przedmiot planowania i programowania rozwoju w badanych miastach*. Faktycznie bowiem te zagadnienia w treści podrozdziałów poświęconych Glasgow i Poznaniu są podejmowane. Autor odwołuje się do treści dokumentów z zakresu polityki przestrzennej, jak i społeczno-gospodarczej. W tej części opracowania zdarzają się uchybienia polegające na nieodwoływaniu się do źródeł lub nieprecyzyjnym ich przywoływaniu, np.: *Inne dokumenty strategiczne o bardziej lokalnej skali, dotyczące....* (s. 91) – nie wskazano tych dokumentów, nie jest jasne z jakich Autor korzystał; *„Stan przestrzeni publicznej jest przedmiotem opracowania jednego z rozdziałów diagnozy, która poprzedzała przygotowanie strategii rozwoju miasta”* (s. 93) – nie wskazana została ta diagnoza jako materiał źródłowy. Uważam, że pomimo różnic w sferze planowania i programowania rozwoju badanych miast, warto było zaproponować jednoznaczne kryteria analizy porównawczej i według nich przeprowadzać tę analizę. Uporządkowanie podejścia badawczego umożliwiłoby usystematyzowanie rezultatów tego badania, jednoznaczne wskazanie podobieństw i różnic, a także cech specyficznych charakteryzujących sytuację w każdym z miast w kontekście realizacji celu badań. Autor przeprowadził autorskie podsumowanie wyników analizy sytuacji w obu miastach, ale w mojej opinii ma ona charakter wybiórczy. Uzasadnieniem takiego podejścia może być zastrzeżenie, które Autor wskazał w ostatnim akapicie tego rozdziału.

Kolejne dwa rozdziały stanowią prezentację wyników badań empirycznych opartych na przeprowadzonych ankietach i wywiadach.

Rozdział 5 *Miejska przestrzeń publiczna badanych miast w opinii użytkowników* zapowiada przede wszystkim odniesienie do kontekstu postrzegania przestrzeni publicznych przez mieszkańców, jak też innych jej użytkowników. Jednakże Autorowi udało się wykazać także sposoby użytkowania przestrzeni publicznych oraz zachowań w tychże przestrzeniach. Tę część pracy doktorskiej można uznać za kluczową w warstwie poznawczej, dającą szereg wyników badania. Pierwszy podrozdział tego rozdziału wymaga korekty tytułu, gdyż ma brzmienie charakterystyczne dla literatury popularnej (bądź popularno-naukowej) *Przestrzenie publiczne oczami użytkowników*. W jego zakresie wykazano, które spośród różnych przestrzeni publicznych w każdym z miast są uznawane za istotne, a jednocześnie oceniane pozytywnie lub negatywnie. W toku tej analizy określono także związek uwarunkowań lokalizacyjnych z postrzeganiem i oceną poszczególnych przestrzeni. Ponadto

wskazane zostały te cechy przestrzeni publicznych, które w największym stopniu sprzyjają ich pozytywnemu postrzeganiu oraz skłonności i możliwości ich użytkowania. Wyniki tych analiz są uszczegółowione w kolejnych podrozdziałach. W rozdziale 5.2 uwaga została skoncentrowana na sposobach użytkowania przestrzeni publicznych deklarowanych przez uczestników badania, a w 5.3 normach – formalnych i nieformalnych – warunkujących zachowania w badanych przestrzeniach publicznych. Przeprowadzone badania są poprawne i dostosowane do postawionych we Wstępie pytań badawczych. Zostały szczegółowo omówione i zaprezentowane na wykresach, przy czym brakuje ich zsyntetyzowania i odniesienia do koncepcji, teorii omawianych w teoretycznej części rozprawy. Warto byłoby w podsumowaniu rozdziału, lub każdego z podrozdziałów, przeprowadzić dyskusję nad ustaleniami badawczymi dotyczącymi Poznania i Glasgow w kontekście dotychczasowego dorobku naukowego z tego zakresu. Proponowałabym także w prowadzonych analizach wyników badań kwestionariuszowych uwzględnić jako zmienne postrzegania, użytkowania i zachowań cechy strukturalne uczestników badania. Formularz kwestionariuszowy zawiera sześć kategorii zróżnicowania grupy respondentów, a zatem umożliwia uwzględnienie tych cech w prowadzonych badaniach. Interesujące poznawczo, ale także walorem aplikacyjnym byłoby wskazanie, jak kształtują się opinie, poglądy czy oceny odnoszące się do przestrzeni publicznych ze względu na wiek, płeć, wykształcenie czy czas i miejsce zamieszkania.

Ostatni rozdział recenzowanej pracy jest syntetycznym opracowaniem opartym na wypowiedziach uzyskanych w wywiadach indywidualnych prowadzonych z Polakami zamieszkującymi Glasgow i Brytyjczykami mieszkającymi w Poznaniu. Jest to ciekawy kontekst badawczy, istotnie wzbogacający wyniki badań uzyskane na podstawie zestandaryzowanych wywiadów kwestionariuszowych. Uważam jednak, że liczba respondentów powinna być zwiększona, co umożliwiłoby uogólnianie wyników badania i wyprowadzanie na ich podstawie określonych praw i prawidłowości. Analizie zostały poddane następujące kategorie tematyczne: poznawanie miasta, postrzeganie wybranych przestrzeni miejskich (centrów miast, terenów zieleni, muzeów, ulic i deptaków) oraz użytkowanie przestrzeni publicznych. Wskazany zakres jest ściśle związany z problemem badawczym, a jego analiza szczegółowa potwierdza celowość zastosowania tej techniki badania. Przyjmując, że wywiad dostarcza bardziej wszechstronnych informacji (opinii) w porównaniu z technikami opierającymi się na metodach wystandaryzowanych, to jednak należy zgodzić się z Autorem, że wypowiedzi uzyskane w tym wywiadzie nie mogą „służyć do budowania uniwersalnych konkluzji, dotyczących całych zbiorowości” (s. 168). Decydują o tym mała liczba respondentów oraz brak wyjaśnień dotyczących sytuacji i okoliczności, w

jakich odpowiedzi zostały udzielone, w tym dotyczących relacji między badaczem, a respondentami. Jednakże, biorąc pod uwagę te wątpliwości i bez względu na to, jaki stopień trudności towarzyszył realizacji badań, kwestią kluczową pozostaje umiejętność ich dobrania, zastosowania i interpretacji uzyskanych rezultatów. W tym aspekcie umiejętności Autora oceniam pozytywnie.

Ostatnią częścią pracy jest Zakończenie. Zostały w nim precyzyjnie wyartykułowane ustalenia, poparte wynikami badań w odniesieniu do każdego z sześciu pytań badawczych. Stanowią one dużą wartość poznawczą, a w mojej opinii także aplikacyjną – na co Autor nie zwraca uwagi. Przeprowadzone badania i sformułowane na ich podstawie wnioski dowodzą, że Autor posiada cechy odpowiedzialnego, świadomego i ukształtowanego badacza.

Praca została dobrze i wnikliwie osadzona w literaturze przedmiotu. Przegląd literatury jest wielowątkowy i obszerny, co wskazano w *Uwagach ogólnych* recenzji. Źródła literaturowe są prawidłowo dobrane do tematyki badań, obejmują pozycje z różnych okresów rozwoju nauki. Większość prac źródłowych stanowią prace anglojęzyczne (63%) głównie zagranicznych badaczy, ale również dostrzegam dobre odsadzenie rozważań w literaturze polskiej.

Konkludując tę część recenzji stwierdzam, że praca doktorska jest zgodna z tematem, a układ i podział treści odpowiadają przyjętym celom i pytaniom badawczym. W ogólnej ocenie, poza zastrzeżeniami i polemikami wskazanymi w recenzji, uznaję, że poziom merytoryczny całej dysertacji jest dobry, spełniający wymagania stawiane pracom na stopień naukowy doktora. Przeprowadzone rozważania, badania i ustalenia wynikają z przyjętych założeń i zastosowanych metod badania. Cele rozprawy zostały osiągnięte, a na pytania badawcze wskazano odpowiedzi. Przedstawione w recenzji uwagi mają charakter postulatywny i stanowią wskazówki dla doskonalenia warsztatu naukowego Autora oraz korekty pracy doktorskiej w przypadku jej publikacji.

4. Ocena formalnej i językowej strony rozprawy doktorskiej

Formalna strona pracy, w szczególności redakcja techniczna ma wiele błędów i niedoskonałości, co utrudnia czytelność i przejrzystość prezentowanych rozważań.

W strukturze pracy występują zarówno elementy numerowane, jak też nienumerowane. Nie zostały one wszystkie, a nawet nie wszystkie numerowane, wskazane w spisie treści, co jest znaczącym mankamentem. Układ treści podzielono na rozdziały, w ich obrębie podrozdziały, w których także wprowadzono kolejne podrozdziały, zatem struktura rozdziału jest trójpoziomowa, a w spisie wskazano tylko dwa z nich. Ponadto w treści

rozprawy są fragmenty pozostające poza systemem numerowania rozdziałów i podrozdziałów, zwykle na ich początku i zazwyczaj o charakterze wprowadzenia, np. strona 44-45, 68, 80, 85, 89, 150-151. Dodatkowo, Autor zastosował śródtytuły w odniesieniu do prowadzonych wątków analizy, co także zakłóca zrozumienie układu całości pracy, np. Podsumowanie w obrębie *Zakończenia*. Konieczne jest uporządkowanie całości pracy w tym zakresie, tak, aby struktura w sensie formalnym była logiczna i konsekwentna. Bezbłędnie pod tym względem został zredagowany tylko rozdział 2.

Jako mankament uznaję także przyjęcie zasady nazywania rycinami wszystkich, poza tabelami, elementów graficznych, takich jak: wykresy, schematy czy plany miast. Autor niejednokrotnie w tekście pracy odwołuje się wprost do np. wykresu, który jednak widnieje pod nazwą rycina. Korzystniej byłoby zatem stosować nazewnictwo adekwatne do typu przedstawianego obiektu graficznego. W przypadku wykresów niewłaściwym jest także wprowadzanie tytułów w obszarze wykresu, gdyż są powtórzeniem tychże tytułów zapisanych w podpisie wykresu (w pracy – ryciny). W przypadku większości wykresów nie zastosowano opisu osi. Tabele zostały co do zasady skonstruowane prawidłowo i nie budzą istotnych zastrzeżeń, jedynie w przypadku tabel 15 i 17, sugeruję wprowadzenie legendy objaśniającej zastosowane oznaczenie. Ryciny 3, 4 i 5 obrazują rozkład przestrzenny analizowanych przestrzeni publicznych na terenie Poznania i Glasgow, ale ze względu na zastosowaną skalę stały się nieczytelne, albo czytelne tylko dla osób znających topografię tych miast. Ponadto, w tym przypadku także zaistniała niekonsekwencja w zestawieniu i numerowaniu rycin, co należy skorygować.

Cytowania, jak również odwołania do źródeł, zredagowane i sformatowane zostały poprawnie. Autor wykazał się jednak lepszą umiejętnością i starannością w przypadku odwołań do prac naukowych, ale znacznie słabszym poziomem w przypadku odniesień do aktów prawnych i dokumentów źródłowych. Tylko w nielicznych cytowaniach z literatury brakuje powołania konkretnego numeru strony publikacji (np. s. 57-58, odwołanie do pracy Wejcherta z 1993 r.), ale niemal w każdym z przywoływanych dokumentów źródłowych brakuje odniesień do numerów konkretnych rozdziałów, artykułów, punktów.

Pracę cechuje z kolei bardzo niewiele mankamentów językowych. Autor posługuje się językiem naukowym w stopniu bardzo dobrym, stosuje terminologię z zakresu nauk społecznych. Jediną niekonsekwencją terminologiczną jaką dostrzegłam, jest zamienne używanie pojęć tereny zieleni i tereny zielone. Sugeruję ją ujednolicić do wersji tereny zieleni. Błędy gramatyczne, stylistyczne, powtórzenia czy literówki są nieliczne i nie

wypaczają sensu wypowiedzi. Pozytywnie w tym aspekcie można także ocenić znikomą liczbę błędów interpunkcyjnych.

Przedstawione przykłady błędów językowych i redakcyjnych wskazują potrzebę poddania tekstu adjustacji przed ewentualną jego publikacją w innej formie, np. monografii. Pomimo wykazanych niedoskonałości stwierdzam, że recenzowana praca doktorska reprezentuje wystarczający poziom formalny.

5. Konkluzja i wniosek końcowy

Recenzowana praca jest oryginalnym opracowaniem naukowym i pomimo wskazanych niedostatków i uchybień zasługuje na ocenę pozytywną. Analiza podstaw teoretycznych oraz danych pierwotnych i wtórnych przedstawiona w pracy dowodzi pogłębionej ogólnej wiedzy Autora w zakresie nauk społecznych, w dyscyplinie geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna, a także umiejętności prowadzenia samodzielnie badań naukowych. Recenzowana praca może być przydatna do dalszych badań - pogłębiających, systematyzujących i syntetyzujących walory poznawcze, metodyczne i aplikacyjne dotyczące podjętego problemu badawczego.

Podsumowując, stwierdzam, że recenzowana rozprawa spełnia warunki wynikające z ustawy o stopniach i tytule naukowym w związku z art. 179 ust. 1 ustawy - Przepisy wprowadzające ustawę prawo o szkolnictwie wyższym i nauce z dnia 3 lipca 2018 roku i wnioskuję o dopuszczenie mgr Wojciecha Ewertowskiego do dalszych etapów postępowania w przewodzie doktorskim.

17. 11. 2023r.

Edyta Szeferuch-Szeferucha